

VPLYV INFORMAČNÝCH A KOMUNIKAČNÝCH TECHNOLÓGIÍ NA DETI A MLÁDEŽ NA SLOVENSKU

Influence of Information and Communication Technology on Children and Youth in Slovakia

PaedDr. Pavol Velčický

Univerzita Komenského v Bratislave. Fakulta managementu, Centrum informačných technológií
E-mail: Pavol.velcicky@fm.uniba.sk

Abstrakt

Pohľad na digitálnu gramotnosť u detí predškolského veku, školského veku na základných školách, mládeže na stredných školách a študentov na vysokých školách. Výhody, nevýhody, riziká pôsobenia a škodlivý vplyv počítačových hier a obsahu množstva dostupných, nežiaducich možností na internete, mobilov, oslabenie komunikačných schopností, nedostatok športových aktivít, odvádzanie pozornosti od školských povinností, postupné poškodzovanie zdravia – somatické, psychické problémy.

Abstract

The overview on the Pc skills of the children in the pre-elementary school age, school age, youth at high school and college students. Advantages, drawbacks, threats, harmful influence of PC games, effects of public websites and mobile phones, impoverishment of communication skills, lack of sport activities, diversion from concentration on school duties, gradual health damage, somatic and psychic problems

Neustále sa zvyšujúca a neustále sa meniaci existencia, úroveň a rozsah používaných informačných a komunikačných technológií je v súčasnej dobe zároveň aj kritériom vyspelosti jednotlivých krajín celého sveta. Informačné a komunikačné systémy, informačné a komunikačné technológie sú najvýznamnejšie faktory rozvoja ekonomík každej krajiny. Medzi strategické faktory prosperity krajiny a konkurencieschopnosti každého podniku a organizácie patrí kvalitný informačný a komunikačný systém. Nevýhodou klasických informačných a komunikačných systémov sú nepresné informácie o konkrétnom súčasnom stave, ich nedostatočný rozsah, nemožná, v mnohých prípadoch takmer žiadna modifikácia podľa vlastných požiadaviek, veľká frekvencia výmeny bežných softvérov z dôvodu malého výkonu, nestability, spoľahlivosti, nespoľahlivosti servisných zásahov od dodávateľov, neschopnosť informačného a komunikačného systému prispôbiť sa novým požiadavkám. To je iba nevelký výpočet dôvodov prečo informačné a komunikačné technológie sa neustále menia, vyvíjajú a výrobcovia prichádzajú stále s novšími, výkonnejšími produktmi v tejto oblasti. Podľa názoru mnohých odborníkov z celého sveta je ľudstvo na prahu vzniku kvalitatívne nového typu spoločnosti, v ktorej má kľúčový význam tvorba, výmena a spracovanie informácií. Už dnes v každodennom živote človeka prichádza k postupnej zmene intenzívnym používaním informačných technológií. Prichádza k zmene spôsobu života, k zmene ekonomických, sociálnych a politických vzťahov v celej spoločnosti. Klasická informácia sa stáva tovarom, postupne sa vytvára trh s informáciami. Ľudstvo – jeho vývoj sa dostáva do štádia informačnej spoločnosti. Tieto neustále zmeny, nové informačné a komunikačné technológie zasahujú do každej oblasti. Napríklad internet je to slovo, ktoré

pre niekoľkými rokmi bolo úplne neznáme. Dnes sa s ním stretávame skoro každý a denne, je už nepredstaviteľnou súčasťou nielen v niektorých sférach pracovného života, ale je to už nenahraditeľný pomocník v bežnej praxi. Internet nám ponúka nevyčerateľný zdroj informácií, z toho dôvodu siahajú po ňom všetky vekové kategórie. Študenti využívajú internet nielen ako zdroj zábavy, ale predovšetkým ako zdroj informácií všetkého druhu pre ich štúdium. Dospelí, ktorí majú možnosti prístupu na internet ho využívajú na doplnenie svojich poznatkov a v neposlednom rade na zábavu a oddych. Prístup k nemu je voľný a prakticky časovo neobmedzený. Účastníkom sa môže stať ktokoľvek, kto má k dispozícii patričné počítačové vybavenie s modемом, telefónnu linku a uhradí účastnícky poplatok správcovi uzlu. V dnešnej dobe už informačné technológie vyvinuli spôsob, že už ani nemusí účastník vlastniť niektoré počítačové technologické vybavenie – stačí navštíviť niektorú internetovú kaviareň a zaplatiť len za čistý čas „surfovania“ na internete. Čo sa týka informácií, ktoré môžeme na internete nájsť je ich neuveriteľne množstvo a z každej oblasti. Ak potrebuje klient vyhľadať niečo konkrétne – špecifické, postačí mu ísť na vyhľadávacie programy.

K tomu, aby človek dokázal informačné a komunikačné technológie ovládať musí mať aspoň základné vedomosti o ich možnostiach a ovládaní. V dnešnej pretechnizovanej dobe, kde človeku každý vynález a technológia má umožniť uľahčiť prácu, sa musí človek postarať o primerané vzdelanie na zvládnutie týchto informačných a komunikačných technológií. Tento nový rozmer zasahuje do každej oblasti vzdelávania od materských škôl, základných, stredných a vysokých. Tieto nové, neustále sa zdokonaľujúce a vyvíjajúce technológie nenesú so sebou iba pozitívne prvky.

Predškolská výchova sa realizuje v materských školách. Poslaním predškolského zariadenia je dopĺňať rodinnú výchovu a výchovno vzdelávaciu činnosť zameranú na všestranný rozvoj osobnosti dieťaťa, jeho emocionálny, fyzický a intelektuálny rozvoj, rozvoj reči, rozvoj mravného a estetického vedomia, tvorivých schopností, pracovných zručností a návykov, vzbudenie záujmu o primeranú prácu a učenie v súlade s individuálnymi a s vekovými osobitosťami. Obdobie dieťaťa do 6. roka, dovŕšuje sa charakteristická deckosť dieťaťa.

Doplnené a rozšírené ciele vzdelávania, podľa vekovej kategórie žiaka, má za úlohu základná škola. Tu sa žiak zdokonaľuje v predmetoch a výchovách podľa stanoveného učebného plánu, príprava na štúdium na strednej škole. Obdobie najskôr vstup do školy, školský vek a začiatok dospievania.

Stredná škola obdobie adolescencie 15 – 18 rokov. V 15 rokoch získava dospievajúci občiansky preukaz, ako prvotinu identifikácie symbolu dospelosti, obdobie kedy končí povinnú školskú dochádzku, získava týmto vekom i obmedzenú zodpovednosť pred zákonom, prestáva byť pre neho trestný sexuálny styk – čo prispieva k zvýšeniu vedomia jeho vlastnej sexuality a sexuálnej role.

V 18-tich rokoch sa stáva adolescent dospelým, čo má za následok množstvo dôsledkov napr. Uzavrieť manželstvo, môže voľiť, je celkom zodpovedný pred zákonom môže samostatne bývať, môže viesť motorové vozidlo ...

Jeho hlavne úlohy v procese utvárania osobnosti: stať sa samostatne mysliacim a zodpovedne konajúcim človekom, dosiahnuť emocionálnu nezávislosť od rodičov, stať sa zrelým na založenie rodiny, pripraviť sa na povolanie rodiny.

Vplyv informačných komunikačných technológií sa nenápadne časom votrel do každého z nás. Bez väčších problémov sme ho pustili do nášho každodenného prostredia, či už školského, domáceho, alebo pracovného. Zo dňa na deň, z roka na rok informačná a komunikačná technológia sa zdokonaľuje, nadobúda nové dimenzie a často krát sa iba mlčky prizeráme ako nás všetkých oberá nielen o čas, ale predovšetkým somatické, alebo psychické zdravie. Každý z nás, určite sa aspoň raz zamyslel kam nás tieto neustále meniace

sa technológie privedú. Užívatelia sa nachádzajú v neustálom bludnom kruhu, len čo sa v niektorom hardware – software, v elektronickom produkte zdokonalia a zvyknú si na jeho systém práce už sa musia učiť ďalší, často krát zložitejší a nie identický s pôvodným. Tu prichádza zamyslenie s otázkou kedy nastane tomuto nekonečnému kruhu koniec. Užívateľ potrebuje to nové, nevyskúšané ešte, využije to ? Dve misky váh: buď sa prispôsobí novotám a nebude zaostávať, alebo bude pasívne prizerať. Má užívateľ nových informačných a komunikačných technológií báť alebo ďakovať za uľahčenie práce. Na jednej strane v dnešnej uponáhľanej, pretechnizovanej dobe nenájdeme jeden jediný odbor, alebo profesiu, kde by sa informačné a komunikačné technológie nepoužívali. Na druhej strane v niektorých prípadoch sa musíme zamyslieť, za akú cenu (nie finančnú hodnotu, aj keď v niektorých prípadoch je táto rozhodujúca). Čo prevažuje ? A tu sa stretávame s novodobým problémom látkové a nelátkové drogy a z nich vyplývajúce závislosti. Už v materskej škole sa stretávame ako tieto tzv. nové technológie „uľahčujú“ výchovu. Ciele, ktoré má materská škola v predškolskej výchove naplniť supluje napr. televízor s pustenou rozprávkou. Čas, ktorý by deti mali stráviť vonku a venovať sa hram trávia pred obrazovku počítača „prípravou už v tomto veku na odstránenie“ digitálnej negramotnosti. Už v tomto období sa môže vyskytnúť zárodok nelátkovej závislosti. Odhliadnuc od toho, že dieťa je v tomto období v somatickom a psychickom vývine. Následky ho môžu sprevádzať po celý život. V niektorých základných školách je situácia podobná technológie nahrádzajú v mnohých prípadoch výučbu. Problém dokladujú i niektoré monitoringy vedomosti. V mnohých prípadoch sa vyskytujú problémy aj vo vyšších ročníkoch s problematickým čítaním textu. Žiaci menej času venujú práci s knihou – teda čítaním literatúry, je pohodlnejšia a rýchlejšia vizuálna forma. Následkom čoho vznikajú i komunikačné problémy vyjadrovania, podobne aj písomné. Aj v tomto období je žiak fázovo posunutom vývine. Opäť mu nesprávne, nadmerné užívanie informačných a komunikačných technológií môžu narušiť psychické i somatické zdravie. Práca s literatúrou je i na stredných školách problematická. Študenti sa opäť viac prikláňajú vizuálnej forme učenia ako ku klasickej knižnej. Študenti vysokých škôl častejšie využívajú informačné a komunikačné technológie ako ostatní užívatelia. Pre nich sú už tieto technológie najrýchlejšie prístupným, jazykovo takmer bezbariérovým informačným zdrojom informácií z celého sveta. V každej popísanej vekovej skupine sa teda môžeme stretnúť s novodobým problémom závislosti „nelátkovej drogy“. O závislosti môžeme už hovoriť ak to, čo robíme (nezáleží na druhu činnosti) nám prináša ťažkosti v niektorej oblasti:

- rodiny,
- školy – práce,
- zdravia,
- trestne-právnej.

Častejšie sa objavujú prípady novodobých nelátkových závislostí, okrem náruživých používateľov mobilných telefónov, internetu, či osôb tráviacich v obchode väčšinu svojho času, pribudli aj počítačoví hráči. Počítačové hry sa stávajú nelátkovou závislosťou číslo jeden. Počítače, ktoré v posledných rokoch doslova zaplavili svet, síce väčšinou ľuďstvu pomáhajú. Psychicky labilnejší jednotlivci však nevedia odolať ich nástrahám bez rozdielu veku. U človeka, ktorý hrá na počítači, sa v mozgu vylučuje tzv. odmenový hormón doparín a tiež noradrenalín. U hráča to vyvoláva pocit uvoľnenia a uspokojenia. Jediniec tak postupne dokáže tráviť pri počítači celé hodiny. Najnáchyľnejšie podľahnúť tomuto novodobému výtoku techniky sú deti a mládež. Dieťa, ktoré sa hrá na počítači niekoľko hodín, je po jeho vypnutí nervózne – nevie čo so sebou. Väčší problém je ešte v tom, že deťom sú dostupné aj tie naj agresívnejšie hry plné násilia i sexu, čo negatívne vplýva na ich psychický rozvoj (napr. hra Karmagedon = je treba zabiť až 30 tisíc postavičiek).

Za ďalšiu etapu vývoja ľudstva označujeme elektronické vzdelávanie, ktorú môžeme dosiahnuť uplatnením nových informačno – komunikačných technológií. V tomto vzdelávaní

sa zmenili iba nástroje, po doterajších korešpondenčných kurzoch, TV a rozhlasových univerzitách nastáva čas na zavedenie nových technológií internetového vzdelávania, ktoré poskytuje interaktívny spôsob získavania vedomostí. Učenie pomocou internetu je stále viac uprednostňovanou metódou. Množstvo učebných informácií, ktoré je potrebné zvládnuť neustále narastá. Spracovanie potrebnej učebnej látky do multimediálnych kurzov a ich interaktívne študovanie zvyšuje kvalitu a rýchlosť získavania vedomostí a zručností, študent prechádza z pasívnej roly do aktívnej.

Slovensko dobre obstálo v hodnotení počítačovej gramotnosti v rámci Európskej únie. Podľa prieskumu, ktorý vypracoval európsky štatistický úrad Eurostat, 29 % obyvateľov SR nemá žiadne počítačové zručnosti (priemer EÚ je 37 %) . Veková skupina 55 – 74 rokov kde je počítačová negramotnosť 73 % (EÚ 65 %) . Najmladšia skupina 16 – 24 je počítačová negramotnosť 3 % (EÚ 10 %) .

Digitálna gramotnosť vo všeobecnosti zahŕňa schopnosť porozumieť informáciám a používať ich v rôznych formátoch z rôznych zdrojov prezentovaných prostredníctvom informačných a komunikačných technológií. Digitálna gramotnosť predstavuje zložitý jav, ktorý však možno efektívne vyjadriť prostredníctvom syntetizujúceho ukazovateľa – indexu digitálnej gramotnosti (Digital literacy index DLI). Tento index zahŕňa 27 indikátorov (otázok) merajúcich úroveň práce s modernou informačnou a komunikačnou technikou, jej aplikáciami a službami. Respondenti vyjadrovali svoje zručnosti a schopnosti na stupnici od 1 „ovládam to veľmi dobre“ – do 5 „neovládam to vôbec“. Indikátory boli rozdelené do 4 základných dimenzií – ovládanie práce s hardware, ovládanie práce s software, ovládanie práce s informáciami vo virtuálnom priestore a schopnosť komunikácie prostredníctvom informačno – komunikačných technológií .

Podľa výsledkov štúdie (IVO 2007) „Vplyv počítačov a internetu na deti a mládež na Slovensku“ väčšina respondentov uvedomuje výhody a rizika vplyvu počítačov a internetu na deti a mládež“. Drvivá väčšina respondentov na jednej strane súhlasí s názorom, že počítače a internet rozvíjajú u detí a mládeže duševný obzor, ich osobnosť, prípadne im pomáhajú v plnení školských povinností. Na druhej strane si však uvedomujú (i keď to menej zdôrazňujú) ich škodlivosť, oslabovanie schopností, športu, odvádzanie pozornosti od školských povinností, oslabovanie schopností bežne komunikovať, škodlivý vplyv počítačových hier a obsahu na internete a pod.

Tab. 1 Vplyv počítačov a internetu na deti a mládež Zdroj IVO 2007

Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi tvrdeniami o vplyve počítačov a internetu na deti a mládež (údaje v %)	Súhlasí	Nesúhlasí	Nevie
Počítače a internet pomáhajú v plnení školských a študijných povinností	88,6	8,0	3,5
Počítače a internet rozvíjajú duševný obzor detí a mládeže, ich osobnosť a schopnosti	82,2	14,7	3,1
Počítače a internet spôsobujú u detí a mládeže nedostatok pohybu, športu, pobytu v prírode a pod.	82,7,	15,6	1,7
Počítače a internet kazia deti a mládež hrami, škodlivým obsahom na internete (propagujú násilie, rasové predsudky, nevhodné sexuálne vzory a pod.)	69,6	26,7	3,8
Počítače a internet odvádzajú pozornosť od plnenia školských povinností.	58,8	36,5	4,7

Počítače a internet oslabujú schopnosť detí a mládeže normálne komunikovať s ľuďmi	55,8	38,7	5,6
--	------	------	-----

Zdroje:

VELČICKÝ, P. *Niektoré behaviorálne koreláty empatie u stredoškóárov*. Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta. Rigorózna práca. Bratislava, 2005. 126 s. + 14 s. príloh.

HUDÁKOVÁ, I. *Závislosť od Internetu*. Publikované 10.2.2006 [cit.2006-09-22]
dostupné z: <http://www.infovek.sk/konferencia/2000/prispevky/filozofia.html>

VELŠIC, M. *Digitálna gramotnosť na Slovensku 2007*. IVO, Bratislava 2007. ISBN 978-80-88935-98-8